

Erich Fromm | Misli o današnjem društvu

[prometej.ba/clanak/erich-fromm/erich-fromm-misli-o-danasnjem-drustvu-1945](http://www.prometej.ba/clanak/erich-fromm/erich-fromm-misli-o-danasnjem-drustvu-1945)

S obzirom na bolest društva kao i sve ozbiljnija i brojnija teška psihička oboljenja vezana s današnjim načinom života, legitimno je zaključiti kako je zbog ljudskog zdravlja neophodno mijenjati postojeću strukturu društva – zaključak do kojega apologeti nikako ne mogu doprijeti.

...

Sve činjenice ukazuju da je heteronomno ometanje procesa razvitka djeteta – kao i odrasle osobe – najdublji korijen mentalne patologije, naročito destruktivnosti.

...

Modus postojanja zasnovan na imanju, stav usredotočen na vlasništvo i profit, nužno proizvodi želju – zapravo potrebu – za silom. Za vladanje drugim živim bićima, da se skrši njihov otpor, potrebna je upotreba sile. Zbog održavanja vlasti nad privatnim vlasništvom trebamo upotrebljavati silu da bismo privatno vlasništvo zaštitili od onih kojih nam ga hoće uzeti jer ni oni, kao ni mi, nikada nemaju dovoljno. Želja za privatnim posjedom proizvodi želju za upotrebom nasilja da bismo orobili druge, na otvoren ili prikriven način. U modusu imanja čovjekova sreća leži u njegovoj nadmoći drugima, u njegovoj sili i, u krajnjoj liniji, u mogućnosti pobjeđivanja, orobljavanja, ubijanja.

...

Oni koji se brinu za jednakost u smislu da udio svakoga mora biti sasvim jednak, pokazuju da je njihova orijentacija na imanje jednako snažna, osim što je negirana preokupacijom za točnu jednakost. Iza te brige izviruje njihov pravi motiv: **zavist**. Oni koji zahtijevaju da nitko nema više od njih samih, na taj se način štite od zavisti koju osjećaju kad netko stekne i sitnicu više od njih. Trebalo bi raditi na iskorjenjivanju i raskoši i siromaštva. Jednakost ne mora značiti kvantitativnu jednakost u pogledu i najmanje sitnice materijalnog dobra, već se sastoji u tome da razlika u prihodu ne stvara različita životna iskustva za različite grupe ljudi.

...

Politički revolucionari vjeruju da prvo treba radikalno promijeniti političku i ekonomsku strukturu i da će se tada promijeniti i ljudski duh. Ali zapravo će nova elita motivirana istim karakterom kao i stara, nastojati ponovo uspostaviti uvjete starog društva u novim društveno-političkim institucijama koje je proizvela revolucija. Na drugoj strani, ljudi tvrde da se najprije mora promijeniti priroda ljudskih bića – njihova svijest, njihove vrijednosti, njihov karakter – i da je tek tada moguće graditi istinski ljudsko društvo. Ali povijest je pokazala da nisu u pravu. Isključivo psihička promjena uvijek je ostajala u privatnoj sferi i ograničena na male oaze, ili je bila potpuno nedjelotvorna kada je propovijedanje duhovnih vrijednosti kombinirano s prakticiranjem njima suprotnih vrijednosti.

...

Ako se društvo transformiralo u „megamašinu“ (tj. cijelo društvo, uključujući sve ljude, ponaša se kao ogroman, iz središta upravljani stroj), fašizam je, dugoročno gledano, gotovo neizbježan jer (a) ljudi postaju ovce, gube sposobnost kritičkog mišljenja, osjećaju se bespomoćnima, pasivni su i nužno slijede vođu koji „zna“ što da se radi – kao i sve drugo što **oni** ne znaju – i (b) „megamašinu“ može pokrenuti svatko tko ima pristup do nje, jednostavnim pritiskom na dugme. Megamašina se, kao i automobil, kreće sama, tj. osoba za upravljačem automobila mora samo pomicati prave poluge, upravljati volanom i kočnicama i posvetiti nešto pažnje nekim sličnim detaljima. Ono što su u autu i drugim strojevima brojni kotači, u megamašini su to mnogi nivoi birokratske administracije. Čak i osoba srednje inteligencije i sposobnosti može lako upravljati državom, kada se jednom nađe u centru moći.

...

Bjesomučni rad doveo bi ljude do pravog ludila, jednako kao i potpuno ljenčarenje. U kombinaciji – te kontradikcije mogu preživjeti.

...

Ogroman paradoks pa i tragičnost ljudskog položaja nastaje iz činjenice da je sve to što čovjeka danas muči, tlači i ugrožava, djelo njega samog.

...

Stara iluzija o kapitalizmu kao savršenom sistemu ostaje nedirnuta samo za one koji žive bez beneficija raskoši srednje klase: za niže srednje klase Zapada i za većinu ljudi u „socijalističkim“ zemljama. I buržoaska iluzija o „sreći putem potrošnje“ nigdje nije življa no u onim zemljama koje još nisu ispunile buržoaski san.

...

Mnoga bi zla današnjih kapitalističkih i komunističkih društava nestala uvođenjem garantiranog godišnjeg prihoda. Srž te ideje je da sve osobe, bez obzira rade li ili ne, dobiju bezuvjetno pravo da ne skapaju od gladi i da imaju krov nad glavom. Primali bi ne više no što je potrebno za uzdržavanje – ali ne bi primali ni manje. To pravo danas izražava novo shvaćanje, iako i vrlo staru normu koju je postavilo kršćanstvo a provodila mnoga primitivna plemena, da ljudska bića imaju **bezuovjetno pravo na život, bez obzira obavljaju li svoju „dužnost prema društvu“**. To je pravo zagarantirano našim životinjskim mezimcima, ali ne i našim bližnjima.

...

Određena religija, ako joj uspije motivirati ljudsko ponašanje, nije samo skupina doktrina i vjerovanja. Ona je ukorijenjena u specifičnoj karakternoj strukturi čovjeka i, u onoj mjeri u kojoj je religija grupe, i u društvenom karakteru. Tako naš religijski stav možemo smatrati aspektom strukture našeg karaktera jer **mi smo ono što poštujemo, a ono što poštujemo je ono što motivira naše ponašanje**. Ali ljudi često nisu ni svjesni stvarnih predmeta svog ličnog poštovanja pa svoja „zvanična“ vjerovanja brkaju sa stvarnom, iako **tajnom** religijom. Tako, npr., ako čovjek poštuje moć dok propovijeda religiju ljubavi, religija moći je njegova tajna religija dok je tzv. zvanična religija, npr. kršćanstvo, samo ideologija.

...

Svatko se danas prilagođava većini, kojoj je zajednički samo uzajamni antagonizam.

...

Težnja za sigurnošću blokira traženje smisla.

...

Suprotnost od sreće nisu žalost ili bol, nego potištenost, koja rezultira iz unutarnje sterilnosti i neproduktivnosti.

...

Postoji još jedno objašnjenje za otupljivanje našeg instinkta za opstanak: zahtijevane promjene u životu bile bi toliko drastične da ljudi više vole buduću katastrofu no žrtve koje bi trebalo odmah podnijeti.